

# બડી દીદી

સવાલ જવાબક સાથ.

૪૮



મુલતાન હુસેન બુકસેલર

કાન્હેર રોડ. મુંબઈ નાં ૮.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૨૭૮૨૭ કિંમત ૦-

ગ્રંથનામ બાદ દર્શાવેલ

વર્ગીક ૨૪૮૨:૨ ૨૪૮

# ન્યુ થિએટર્સ પ્રિલ્મ કંપની કલકત્તા કા તૈયાર ફીચર હુવા બીહીદી

અહાકારો.

માધવી...મલીના	ડો. હરખન્ડ...પન્નાલાલ.
સુરેન...પહાડી સાન્યાલ.	મથુગદાસ...નેમો.
શાન્તિ...ચંદ્રાવતી.	શિવચંદ્ર...ચિત્તનલાલ.
બ્રજબાબુ...જગદીશ.	બાઈજી...રાની.
પ્રમિલા...(છોટી) ...ઝેનબ	મલેકેશી...રેનુકાદેવી.
પ્રમિલા...(બડી)...ગુલાબ.	ચટરજી...કેદાર શર્મા
મિંદુ...બેલા.	અહી...વૈદ.
નેમુ...નવરાબ	પદ્મા...રામ કુમારી.
એમ. આર. રાય...બિક્રમકપૂર.	લિકારી...બેનોય ગોસ્વામી.
મનોરમા...મેતેકા.	સંતોષ...પારેશ ચટરજી.
સુરેન કા દોસ્ત...સિરાજ	

ડાયરેક્ટર...અમર મલિક.	મ્યુઝિક...પંકજ મલિક.
ટે. ગ્રાફી...બિમલરૈય.	ગાને ઔર ડાયલાગ...કેદાર શર્મા.
ટિંગ...સુરેન્દ્રસન ઔર અનાથ ચંદ્ર.	

## બીહીદી

બાબ પહેલા.

(સુરેન કા ખવાબ મેં જહાઝ વૂગેરા દેખુર જાગના.)

સુરેન—ખૂબ વિલાયત જાનેકા ખવાબ.

એમ. આર. રાય—બસબસ બેટા પૂછોત અચ્છી બાત હૈ, બેટા મંચ તેરે ઇરાદોંકી દાદ દેતા હું, તારીફ કરતો હું, વિલાયત જાને કી બાત મંચસો ચુંગા હાંદેખો તુમ એક બાર અપનીમાં સેતો રાય બેલો દેખો તોવો ક્યા કહેતી હૈં.

માં—કિસકી તારીફ હોરહી હું ચેલો બાબુમેરે કહાં ગયેથે, મંચ કમસે દૂધકા ગલાસ હાથ મેં લીયે લીયે ફિર રહી હું, ક્યા મંચ બાબાર મેં હુજો જાઉં, કિસકી તારીફ હો, રહીયા.

રાય-આં સુરેન કી.

મા-યે ખાત હે સુરેનકી તારીફ ? ઉસકે લીયે ક્યા ખાત હે.

રાય-કહું ચે વિલાયત જના ચાહતા હે.

મા-કહાં. રાય-વિલાયત, વિલાયત

મા-બકાત અચ્છી ખાત ? ખુશ મંચલી રાય-દેતી હું.

દો ટિકટ મંગાલીજી યેગા રાય.-દો.

મા-હાંદો. રાય-સાખમ, કિસલીયે.

મા-મંચલી સાથ જાઉંગી, સુરેન કી દેખ લાલ કશંગી દુસરી ખેર વિલાયત જના હે અચ્છા મંચ જલ્દી જલ્દી કામ ખતમ કરલું કહાં દેખો એક ટિકટસે કુચ્છ કામ નહીં ચલ સકતા.

રાય સાહબ-કાં એક ટિકટસે કામ નહીં ચલ સકતા, સુરેન તુમારા ક્યા ખ્યાલ હે

મા-સુરેન કો ક્યા માલૂમ થોડેકી તરફ બીતો નહીં. ઉસે તો જૂક લગે તો ખાનેકી ફિકર હોતી હૈ, મગર ઉસસે કબ જૂક લગી ઈસકી ઉસકો ખતર નહીં, જૂખ લગેતો મુઝસે પૂછતા હે કે માં આંખે ક્યો બંદ કારહી હૈ ? મેં કહેતી હું કે નીંદ આરહી હે.

રાય સાહબ-ઠીક કહેતી હોયે તુમહેં ઉધનેસે બચાયેગી.

## સીન દુસરા

દોસ્ત-નહીં વિલાયત જવોગે. સુરેન. હાં.

દોસ્ત. ક્યોં. સુરેન-માં કા ખ્યાલ હે કે મંચ અબી બચ્યા હું.

દોસ્ત.—માંકા ખ્યાલ હે કે તુમ બચ્યા હો. ગલત હે તુમ ખુઝ-દિલ હો, નિકમ્મે હો, તુમને ફર્સ્ટ એમ. એ. પાપ કીયા હે તુમકો ઝરર વિલાયત જના ચાહીયે, અબીતો તુમારી તાલીમકા ઝમાના હે.

સુરેન—ક્યાં કર મા નહોં જાને દેતી.

દોસ્ત—ઈસકા મતલબ ચે હૈ કે તુમ મકાનકી ચાર દીવારી મેં બંદ રહો. અગર તુમારી જગા મંચ હોતા તો એક બાર ઝરર બાગ જાતા. સારી દુનિયાકી બલાઈ કરને કે લીયે મંચ ઝરર બાગ જાતા.

સુરેન—બાગ જાતે ?

દોસ્ત—જી હાં બાગ જાતા. જાધયે રકુચકકર હો જાધયે. (સુરેનકા ટિકટ લેકર કલકતા જના. શહેર મેં ટ્રામ, મધાન વગેરા નજર આના) (નેમોઝ તરકારી વગેરા લે જાતે હુવે ફેલે ગિરના.)

સુરેન--(ફેલે ઉઠાકર) ઓ સુનો સુનો ઓ જી.

(નિમોઢા ફેલે ડલિયા મેં રખવાકર ચલના, પૈસોકી થેલી ગિરના)

સુરેન--(પાસ જાકર) ચે આપકા હય. નેમુ--(જોમકો ફેલી પોકર) ચે ક્યા, મંચ તો મર ગયા થા, બચા તુમને મુઝે બચાવીયા, ઇન્ધર આપકા બચા કરેગા. સુરેન--લાવો મંચ ઉઠાદુ. નેમુ--જસ અજ આપ તમલીક ન કીજીયે, અજ હમારી ત-ખાહ દિવા દેંગે, સુરેન--ત-ખાહ મુઝે મુલાઝમત ચહીયે નેકરી. નેમુ--નોકરી કિત્ની નોકરીયા ચહીયે તુમહેં ચલો મેરે સાથ. સુરેન--કહાં.

નેમુ--મેરે સેઠકા ઓઢી લડકા હે વેલી પદ રહા હે. તુમ કુછ પદવા સિખના જાનતે હો? બહનજી કે માસ્ટરકી જારત હે.

સુરેન--નહીજી કુછ થોડા બહોત. નેમુ--તો નોકરી સોલાખાને તુમહેં બહનજી ફારન રખ લેંગી. સુરેન--ચે બહનજી કોન હે?

નેમુ--બહનજી કોન હે! આપ નહીં જાનતે

સુરેન--બાધ મંચ નયા હુ. ઉતમે નાવાકિફ હુ. આપને અલી કહા હે કે બહનજી નોકરી દિવાયેંગી.

નેમુ--અરુછા બાપુજી આપ નહીં જાનતે. વો બડી બહેન હે ઉતમી એક છોટી બહેન પ્રમિલા હે, ઉતમી વો બડી બહેન હે.

સુરેન--હાં બડી બહેન યાને તુમારે બાપુજીકી બડી લડકી.

નેમુ--તુમ સમઝે નહીં. વો બહેનજી હે. ઘરમેં સજકી બહેનજી હે. (મકાન પર આકર) દોખયે બાપુસાહબ ચહી હે ઉતમી મકાન, આઈયે જરા વહાં બડે રહીયે. દુસરા--આજ છત્તી દેર હોગઇ

નેમુ--દેર હોગઇ! અજી વાપસ આ ગયા ઇસીકી ગનીમત સમઝો.

દુસરા--ક્યા હુવા. નેમુ--દૈરિયે પહેલે ચે ચીઝે બહનજી કે દેઆઉ ફિર બતતા હું (આકર) ચે બાપુજી, બાપુજી કહાં હેં?

દુસરા--બાપુજી અભિતક બાહરસે વાપસ નહીં આયે.

નેમુ--બાપુબેઠિયે મંચ અલી આયા. દુસરા--બેઠિયે તશરીફ રખીયે.

નેમુ--બહનજી, ઓ બહનજી. અરે બડી મુસીબત હે, લક્ષ્મી તુમતો ચે લો, અરે આજ તો મંચ મર ગયાથા. કિસ્મત સે બાપુજી વહાં મોજુદ ચે, તો બચ ગયા. તુમ જાનતી હો વો બાપુજી કોન હે? વો બડે અરુછે હે. મંચને કહા કે બહનજી તો સજકી મા હે બહનજી હમ સજકી બહનજી હે,

## સીન તીસરા

(માધવીકા અપને મકાન મેં પૂજાપાટ કરના)

પ્રમિલા--જહનજી, જહનજી ? માધવી--એ કયા ? પ્રમિલા--ખિંદુ કદાં હૈ ? માધવી--ખિંદુમાય કયા જાનું જ્યારી ઠેર ઇતની દોડતી હુઠ કયેં આમ હય, એક જગા ખડી કયો નહીં રહેતી અચ્છી તરફ પૂછજો ખિંદુ નેમુ આખિર એ સખ કદાં ગયે ? જાવો કહેદો ખિંદુકો જહનજી જીજ્ઞાસી હય નેમુ--રૂપયા ઇતના રૂપયા તકદીર કી પુડી હે.

રાય સાહજ--હાં તુમકો ઇનામ મિલના ચાહીયે. કમ અઝ કમ અધે રૂપયે ઝર મિલના ચાહીયે. નેમુ--યકીનન. રાયસાહજ--એ લો.

સુરેન--નહીં નહીં. રાયસાહજ--નહીં લોગે. સુરેન--જી નહીં.

રાય સાહજ--તુમ ગરીબ કો. સુરેન--હાં.

નેમુ--લોગે નહીં. સુરેન--જી નહીં મંચ જાતા હું.

રાય સાહજ--દેરો યકા આવો, ખેડો તો, તુમ્હે કુછ નહીં ચાહીયે ?

સુરેન--જી ચાહીયે તો.....

રાય સાહજ--કયા. સુરેન--મુઝે નૌકરી...એક.

રાયસાહજ--હાં જોતો. સુરેન--મુલાજિમત.

રાયસાહજ એ તુમસે કિસને કહા કે મંચ, તુમ્હે મુલાજિમત દિલા સકતા હું. સુરેન--નેમુજાણુને.

નેમુ--જહનજીને એક મસ્ટર કે લીયે કહાયા.

રાય--ઓ જહનજી ઇસી લીયે રોઝ કહા કરતે થે, અચ્છા તુમ કુછ લિખ પઠ સકતે હો.

સુરેન--જી હાં. રાયસાહજ--અગર એ કહા જાયે કે વો એમ. એ. મેં પઠતા હૈ, નેમુ ઇનકે ન્હાનેકા ઇન્ટેઝામ કરો.

નેમુ--અજી મંચને ઠાકુરસે સખ કહે રખા હૈ, સિફ આપ કે ઔર જહનજીકે હુકમકી દેરથી.

રાયસાહજ--અચ્છા જહનજીકા હુકમ વો મેરા હુકમ હૈ.

જહનજી મેરી બડી લડકી હૈ, ધરકા સારા ઇન્ટેઝામ ઉસીકે હાથ હૈ. સુરેન--મંચ જાનતા હું.

રાયસાહજ--ખેટા માધવી તુમરા હુકમ ચાહીયે.

માધવી--કયા હુકમ. રાયસાહજ--એક ગરીબ લડકે કે ઠેર નેકી જગાકા બન્દોબસ્ત કરદો.

માધવી-મેં જાનતી હું.

રાયસાહબ-ઔરવો ધરમેં આતેહી જહનજી જાન ગયા.

માધવી-યે કયા. રાયસાહબ-મડા અચ્છા લડકા હૈ, જાઝ ગરીબ ઔર ઈમાનદાર હૈ, પઠા લિખા હૈ, તુમને અપને ભૈયા કે લીયે કહાયા.

લડકા કૌન પિતાજી. રાયસાહબ-એક લડકા હૈ, તુમારી ઉમરકા. તુમારે પઠાને કે લીયે રખલીયા હૈ.

લડકા-મેરી ઉમરકા લડકા મુઝે કયા પઠાયેગા.

રાયસાહબ-કયા મુસ્લિમ જાત હૈ મંચ સોચતા હું કે જામ વો થી. જો કે લડકે કો પઠાને કે લીયે તૈયાર હો ગયા થાતો વો તુમારી છોટી જહન કો અચ્છી તરફ પઠાયેગા. છોટી જાદર બી નહીં જાતી.

સુરેન-તો મંચ પઠાવુંગા. માધવી-હીક હૈ.

રાયસાહબ-અચ્છા મંચ સમ જન્દોઅસ્ત કીયે દેના હું.

માધવી-આપ અશનાન તો કર લીજીયે.

સીન ચાથા.

પ્રમિલા-( પઠને હુવે ) ફુનટ મુત મો મત હટો.

સુરેન-અચ્છા પ્રમિલા કમ્પાસ લે આવો.

પ્રમિલા-હાં હૈ માસ્ટરજી.

સુરેન-હાં હૈ ? જહનજીસે લે આવો.

પ્રમિલા-અચ્છા માસ્ટરજી કયા લેઆઉં માસ્ટરજી.

સુરેન-કમ્પાસ. પ્રમિલા-કમ્પાસ, કમ્પાસ.

નેમુ-લાવો માસ્ટર સાહબને ચાય પીતહીં.

જિંદુ-કયોં નહીં પી. નેમુ-(હિસાબ કરતે હુવે) ચાય ઠંડી હો ગઇ.

જિંદુ-ચાય પીકર હિસાબ કર લેતે.

નેમુ-હિસાબ જરા ટેડાયા તુમ નહીં જાનતીં જિંદુ.

જિંદુ-ચાય હરવકત તૈયાર નહીં રી જાતી.

નેમુ-યે જાત તો હીક હૈ. જિંદુ-ચાય તૈયાર નહીં હૈ.

નેમુ-અચ્છા કુછ બી હો એક પ્યાલી તુમહેં ચાય દેના હેગી.

માધવી-કયા હુવા નેમુ. નેમુ-કુછ નહીં ? માસ્ટરજી કે લીયે

એક પ્યાલી ચાય માંગ રહા હું.

માધવી-કયા માસ્ટરજી કો ચાય નહીં મિલી.

નેમુ-મિલી તો, મગર વો હિસાબ કર રહેથે, ચાય ઠંડી હો ગઇ.



માધવી-ફિર ક્યા હુવા. નેમુ-મંચ માસ્ટરજી કે લીયે ચાપ  
ખુદ લેને જાયા હું.

પ્રમિલા-બહનજી બહનજી જલ્દી લાવો માસ્ટરજી કે ચાહીયે.  
માધવી-ક્યા ? પ્રમિલા-પરપાસ ક્યા મંચ જુર ખેલતી હું.

માધવી-ઠીક હૈ જાવો નેમુએ પૂછે તો માસ્ટરજી કે ક્યા ચાહીયે ?  
ક્યા નારાજ હોયજી.

નેમુ-નહીજી માસ્ટરજી કે ક્યા ચાહીયે વો મંચ જાનતા હું.

માધવી-ક્યા ? નેમુ-અબી જાનકર પૂછે આતા હું (જાના)

માધવી-કહો ક્યા પદા. પ્રમિલા-હૂ નાઈટ મુત માને દિલો નહીં.

માધવી-હીમાન કરતે હુવે માસ્ટરજીની ચાપ ઠંડી હો ગઈ  
કાંઈ બધા હિમ્મત હોગા માસ્ટરજી.

નેમુ-(તાપસ આકર) બહનજી માસ્ટરજી કે ક્યા ચાહીયે વો  
તો આપ સમજ ગઈ હોગી.

માધવી-ક્યા ?

નેમુ-માસ્ટરજી કે ચાહીયે ગરમ ચાપ.

માધવી-ક્યા કહેતે હો તુમ ?

નેમુ-ક્યા કહેતા હું મંચ.

માધવી-માસ્ટરજી કે ગરમ ચાપ નહીં ચાહીયે, ઉનકો ચાહીયે  
કંપાસ.

નેમુ-હાં થડી લે મંચ જી કહે રહાયા કંપાસ.

માધવી-ક્યા સવાલ સોલવ હો ગયા.

નેમુ-મંચ જાનતા હું વો સવાલ જાહેત મુશ્કિલ હૈ.

નેમુ-(સુરેનસે) માસ્ટરજી કે સવાલ સોલવ હોગયા.

સુરેન-હાં.

નેમુ-વો તો મંચ જાનતા થા વો કેમ મુશ્કિલ  
નહીં થા.

સુરેન-હૈ એક સવાલ ઔર બાકી હૈ.

પ્રમિલા-જાહેત મુશ્કિલ સવાલ થા માસ્ટરજી.

સુરેન-જાહેત મુશ્કિલ, મેરી તરફ જજ તુમ બી વિલાયત જાના  
ચાહોગી તો તુમહેં લી ઔસેહી સવાલ સોલવ કરના હોગે.

પ્રમિલા-ક્યા આપ ચલે જાયેગે.

સુરેન-ચલે નહીં જાયેગે, મંચ ઇસી ઘરમે રહંગા, રૂપયા કમાઉંગા  
રૂપયા જમા કરકે ફિર વિલાયત જાઉંગા.

પ્રમિલા-કિત્ના રૂપયા ચાહીયે.

સુરેન-છે હજાર રૂપયા.

પ્રમિલા-છે હજાર.

સુરેન-આને જાનેકા કિરાયા, વહાંકા  
ખરચ, ઔર ઇમ્તેહાનમેં પાસ હોનેકા ખરચ સમ મિલાકર છે  
હજાર હુવા.

પ્રમિલા-છે હજાર અએ બાબા માસ્ટરજી કુનાટ



મુન-હલો નહીં.

નેમુ-પ્રમિલા બહનજી બુલાતી હો.  
પ્રમિલા-અચ્છા ચલો. માધવી-યે સવાસ હુનાટ મુન થા કે છે હઝારકા ?  
પ્રમિલા-નાના મંચ તો હુ નટ મુન પઠ રહીયા.

માધવી-બસ રહેને દો માસ્ટરજી સે પૂછો ઉન્કે ઔર ક્યા ક્યા ચાહીયે. સુરેન-મુઝે કુછ નહીં ચાહીયે (નેમુકા ઇશારા કરના)  
મુઝે તો સબ કુછ ચાહીયે બહનજી, મેરે પાસ હૈબી ક્યા ? કુરતા, ઘોતી, જૂના, છત્રી, ટોપી. માધવી-તો લેને ક્યોં નહીં ગયે.

પ્રમિલા-તો આપ લેને કે લીયે ક્યોં નહીં ગયે.

નેમુ-હાં તો આપ લેને કે લીયે ક્યોં નહીં ગયે.

સુરેન-મેરા ખ્યાલ થા કે બહનજી કો સબ માલૂમ હૈ

માધવી તો ખજાનચીકે સાથ જાઝર જાઝર કપડા વગેરો જો ચાહીયે લો લે અયે. સુરેન-મંચ બઝાર જાઉં ? બઝાર જાને કે

લીયે મેરે પાસ ટાઇમ નહીં, અચ્છા તો મંચ હી બઝાર જાતા હું.

માધવી-અચ્છા જો કુછ ચાહીયે મંચ મહાં મંગા દૂગી.

સુરેન-અચ્છા બહનજી.

### સીન પાંચવાં.

(રાયસાહબ વગેરો કો ખાના ખાતે હુવે)

રાયસાહબ-બસ બેટા બકોત ખા લીયા, લો બેટા ઔર લો, અરે હાં માસ્ટર કો મહીના ખતમ કો ગયા ઉનકો ક્યા દેના ચાહીયે બેટા ?  
માધવી-મંચ ક્યા જાનું.

રાયસાહબ-અચ્છા છોટીસે પૂછના ચાહીયે ? છોટી માસ્ટરજી કો તન્ખાહ ક્યા દે. પ્રમિલા-છે હઝર.

રાયસાહબ-છે હઝર ? બેટા ઝરા ખાન રખના.

માધવી-પિતાજી મંચ જાનતી હું ? પ્રમિલા ઔર માસ્ટરજી દોનોં બચ્ચે હૈ, જિસતરહ યે ખાનાપીના સોના નહીં જાનતી, ઉસીતરહ માસ્ટરજી કો નહીં આતા. ઉનકી બતેસે મલુમ હોતા હૈ કે લો કિસી રક્ષ કો લડકા હૈ.

રાયસાહબ-તુમ્હેં ઉસે મલુમ હુવા.

માધવી-યહી, અચ્છે અચ્છે ખાને, અચ્છા અચ્છા કપડા ચાહતે હૈ, દેખીયે ઉસરોઝ ઝૈસી કિતાબ મંગાઇ જિસકે મારે બેચારા ખજાનચી

તમામ બાજાર મેં મારા મારા ફિરા, અખિર વા એક અંગ્રેજીની બડી દુકાન મેં મિલી.

પ્રમિલા-છત્તી મોટી કિતાબ હે કે ઉપમેં એક બી તસ્વીર નહીં વા કહે રહેથે કે હમ યે કિતાબ ખતમ કરે વિલાયત જાયેજે.

રાયસાહેબ-કહા. માધવી-વિલાયત.

લડકા-વિલાયત ઇપર, ઇપર મારા ફિરતા હે એ રહી ખાતેસે દો આર અંગ્રેજી કિતાબે પઢતી તો વિલાયત જાયેગા.

માધવી-લેયો તુમ તો બી એ. મેં પઢો હો, દેખતા તો વે ટૈનસી કિતાબ હે લડકા-મંચ આજ જાકર દેખતા હું.

માધવી-મેટા માસ્ટરજી કા તન્ખાહ આજ હી મિલખતા ચહીયે. પ્રમિલા-હું.

સ્ત્રીન છતા.

નેમુ-માસ્ટરજી. સુરેન-હાં હજુ.

નેમુ-માસ્ટરજી કયા લિખા હે. સુરેન-હો સકતા હે.

નેમુ-કયા હો સકતા હે. સુરેન-હાં ઝર હો સકતા હે.

નેમુ-આપ ખાતા વકતપે કયોં નહોં ખતે હે. સુરેન-હું.

નેમુ-છાડિયે છત ખાતોંકો, વહાં આપકી બેકાયદગી નહોં ચલગી, વકત પે ખાતા ખલીયા કરિયે દેખાપે દસ અજ રહે હે. અગ લિખતા પઢના મના હે. યે બહનજી કા હુકમ હે. સુરેન-હાં.

(લડકા આકર તમામ કિતાબેં દેખતા)

માધવી--કયોં લેયા દેખા કેસી કિતાબ હે, લડકા-છત મે તો કુછ એસી કિતાબ નહીં હે મામૂસી કિતાબકી કિતાબ, જો છોટી જમાઅત મેં પઢમ જાંતી હે.

માધવી-નેમુ કહાં હે. લો યે તન્ખાહ, માસ્ટરજીકો દે દેના.

લડકા-તન્ખાહ માસ્ટરજીકો નહોં, યે કુઝમે નહોં હો સકેગા તુમ ખુદ દે દેના.

(માધવીકા અંદર આકર કિતાબેં દુરસ્ત કરતા આર તોટ ટેપલ પે રખતા)

## ચીન સાતવાં

(એક આદમીકા સાયકલપર બેઠક મનોરમાકે પાસ આના)

આદમી-ક્યા હુવા મનોરમા કિસકી ચિઠ્ઠી હૈ

મનોરમા-મેરી બહનબી.

આદમી તુમારી સહેલી કી.

મનોરમા-હાં ઉસકી માંજી મર ચુકી હૈ, અજ ઉસકે સર પર ફિર ભૂત સવાર હુવા હૈ

આદમી-ભૂત.

મનોરમા-મય તો દિલલગી કર રહીથી બેઠિયે.

આદમી-ભૂતકા નામ લેતે હી મય ડર ગયા.

મનોરમા-ક્યોં ભૂતકા નામ લેતેહી ડર ગયે ? ક્યોં તુમ ડરતે હો, દેખોવો ક્યા લિખતી હૈ કે પ્રમિલા કે લીયે મારટર રખા હૈ, પહેલે વો આદમીથી મગર અજ ભૂતની હો ગઈ, અરી વો તો ગિલકુલ બચ્ચા હૈ, દુનિયાકી કિસી ચીઝસે કાઈ વાસ્તા નહીં, ઉસકે દેખે બગેર નહીં રહા જાતા, મુઝે પુરસત નહીં મિલતી કે કમ તુમ્હેં ચિઠ્ઠી લિખું, કિસ વકત લિખુ, કમઅખત તૂ મરગન, તૂ મરગન, તૂ મરગન.

આદમી-બેચારેકા તીન બાર કહા.

મનોરમા-તીન બાર ક્યા હઝાર બાર કહુંગી, એસા લાપરવાહ ખ્યાલકા આદમી મંચને આજ તક નહીં દેખા.

આદમી-ક્યા કહેતી હો ? લાપરવાહ ? બેખ્યાલ ક્યા કીયા મંચને ?

મનોરમા-તુમારો બાત નહીં કેમ ખિલાયે તો ખાલેતા હૈ, જ્ય સોનેકા કહે, સોજાતા હૈ, ઉસસે મંચ ગાફિલ નહીં હો સકતી, એસે આદમી ઘરસે બાહર હી ક્યોં નિકલતે હૈ.

આદમી-મુઝે ગુરસે સે ક્યા દેખ રહી હો.

મનોરમા-ગુરસેમે નહીં દેખૂ ? તો ક્યા કર ? મેરે તન બદનમે અજ લગી હૈ આદમી-સચ્ચે એક વિધવા સુદાંગનોં કે હક ક્યોં છીન રહી હૈ.

મનોરમા-મય ઉસે અબી એક ચિઠ્ઠી લીખતી હું.

આદમી-ક્યા મંચ આપના કુછ કામ કર સકતા હું.

મનોરમા-ક્યોં. આદમી-તુમારે હાથ ગંપ રહે હૈ, પુરા ન માનો તો મંચ આપકા કમ કરદુ.

મનોરમા-અચ્છા લિખે તુમારી ચિઠ્ઠી મીત્રી, હાલ માલુમ હુવા, તુમને ઘરમે બંદર પાલા હૈ, મુઝે ક્યા તુમ બંદર પાલો યા લંગૂર, તુમ મેરા કહેના નહીં માનતી હો, લેકિન, મંચ તુમ્હેં ખતરદાર કરતી.

માધવી-તુમને રોક્ષ નહીં. નેમુ-મંચને બેઠેલ કહા મગર મેરફ કહેના એમણી નમના સારી માન સરદી મેં બેઠના ઔર દિન ભર ખાના નહીં ખાના. પેટકી ફિર નહીં, હર વકત કિતાબ હૈ ઔર સવાલ હૈ સવાલ હૈ ઔર કિતાબ હૈ, ન જાને કયા વો જાન દેદેગે.

માધવી-ખાનમ કર ચુકે અબ તુમ જાનસકતે હો (ખુ) બાહનજી કયા આપ મજાજત નહીં દેંગી એક બાર બાહનજી સિફ એક બાર. (સાહે દસ ફિર બારા બજના, માધવી કા એક કુત્તે કે પાસ સુરેન કા બેઠા પાના)

માધવી-માસ્તરજી સે કહેા અદર ચલે આગે અગર ઝરરત હુવા કરે તો ખતી જલ લીયા કરે. (અંદર આકર અપને શેહર કે ફેટુસે) આપનેહી કહાયા કે જો દુખી ચેહરા મુરજયા નઝર આગે ઉસકી સહાયતા કરના મચને વહી કીયા કોઇ અન્યાય તો નહીં કીયા. બોલિએ કોઇ અન્યાય તો નહીં કીયા. (મનોરમા ખ્યલ મેં) જાનતી નહીં તુ વિધવા હૈ, વિધવા હોતે હુવે તૂ દસરે સે મોહબજત કરતી હૈ, એ દયા નહીં મોહબજત હૈ, ભાગની ચાહતી હો. તો ભાગ જાવો, ભાગ જાવો. (ખુદ) મંચ ચલી જાઉંગી, મંચ ભાગ જાઉંગી. મંચ જાઉંગી. (રાયસાહબસ) પિતાજી મંચ કાશી જાઉંગી મંચ કાશી જાઉંગી પિતાજી.

રાયસાહબ-કાશી. માધવી-હાં પિતાજી મંચ કાશી જાઉંગી મુજે જાના હોગા આપ મુજે રોકિએ નહીં.

રાયસાહબ-બેહતર હૈ, તુમારી મરઝી જાવો.

માધવી-અચ્છા મંચ જાઉંગી. (ખતારસ શહેર મંદિર વગેરા)

(મનોરમા કા ગાના)

અખિયતમે તૂ હૈ જસયા, સુખ પાયા થા દુની પાયા  
મંચ સઝી અપના બિસકે, વો અપના હુગ પરાયા.  
રોઝ સજાયેસેજ રહી, સખ જીવન યુહી ગવાયા.  
નૈન સે નૈન મિલે મતવાલે, પિયે પિલાયે મધ કે પ્યાલે.  
અમૃતજન પિયા પગલી, જો સાજન ઝહેર પિલાયા.

માધવી-અસ રહેને દો મનોરમા.

મનોરમા-હાં મચને સેચા થા કે અજકી છુદિયો! મેં કલ-  
કતા તુમારે બંદર કે દેખને અઉંગી. માધવી-બંદર, હૈસા.

મનોરમા—પાહ વહી જો તુમને પાલા હય, તુમારા ખંદર, તુમારે સિવા કિસીકો પહેચાનતા હી ન હોગા. બડા લા પરવાહ હય, નિકમ્મા તુમારે દિલપે કજ્જા કીયે હુવે થે. માધવી—મનોરમા.

મનોરમા—કયા હુવા શાંતિ રખો મંચ તો મઝાક કર રહી થી.

માધવી—મનોરમા મુઝસે એસે મઝાક ન કીયા કરો મંચ વિધવા હું.

### સીન નવ્વાં

સુરેન—પ્રમિલા. પ્રમિલા—કયા હય માસ્ટરજી

સુરેન—બહનજીને તેરા સંગ નહોં સુના વો કયોં ?

પ્રમિલા—બહનજી કાશી ચલી ગઇ, સુરેન—કાશી ચલી ગઇ કયોં ?

પ્રમિલા—મુઝે કયા માલૂમ.

માધવી—(કુળ કરતે હુવે) ચત્રો અગ શિવજી કે મંદિર મેં દર્શન કરને. મનોરમા—આજ નહોં ફિર કિસી દિન. માધવી—કયોં મનોરમા વહી એક બાકી રહેં ગયે હય.

માધવી—અચ્છા કયા કાશી કે સંગ દેવતાઓંકે દર્શન હો ચુકે અગ હંસકે બાદ કયા કરંગી સંગકે દર્શન હો ગયે સિફ એકલી બાકી હય.

સુરેન—બહનજી નહોં હય, મુઝે ચંદ કિત બેઠી સખત ઝરૂત હય. બહોત મુશ્કિલ હય. પ્રમિલા—મંચ ઉન્હે ચિટ્ટી લિખતી હું અગ વો આગળયેગી.

સુરેન—અગ વો આગળયેગી.

પ્રમિલા—મંચ લિખતી હું કે બહનજી જલદી ચલી આવો, માસ્ટરજીકો બહોત તકલીફ હો રહી હય.

### સીન દસવાં

મનોરમા—યે કયા ? ક્યાં જત રહી હો. માધવી—કલકત્તા, મેલો પટો પ્રમિલાકો રિટો. મનોરમા—ઓ. માધવી—કયા હય.

મનોરમા—સમઝી. માધવી—યા સમઝી મનોરમા મનોરમા કહો રાની કયા હુવા. મનોરમા તુમહેં લાજ નહોં આતી, મેરા તો શર્મકે મારે દિલ ખેંઠા જ રહા હય, તુમહેં અપના નહોં તો અપની છાટી બહન ઝોર બાપકી ઇઝઝતકા ખ્યાલ કરના ચાહીયે.

માધવી—મનોરમા તુ જાનતી હય કે મંચ કલકત્તા કિસ ટીયે જ રહી હુ ?

મનોરમા—નહોં. માધવી—જાનતી હો સ્વામી ઝોર ખાનસાનકા મુઝે કિત્તા ખ્યાલ હય ઉસને કયા સઝ કે પ્રમિલાસે ચિટ્ટી લિખવાઝ યે ચિટ્ટી દેખકર મુઝે બહોત તકલીફ હોતી હય.

મનોરમા—માધવી મુઝે મુઆફ કરો, મે મેરી બૂઝ થી.

નેમુ-બહનજી પૂછ રહી હાંધ. સુરેન-બહનજી મનમેં પ્રમિલા  
કા કસર નહીં, દેખ મેરા હય. મંચને સુના કે આપ આ ગઈ તો  
મંચને કહા કે ચત્રો મિલ આએ. નેમુ-મારટરજીએ મિલને મિલને  
કે નહીં પૂછ રહી હંચ બહનજી કહેતી હંચ કે પ્રમિલા કે પઢાયા  
કયો નહીં.

સુરેન-કેન કહેતા હૈ? વોતો રોઝ પઢા કરતી થી.

માધવી-રોઝ પઢા કરતી થી. કયોં જુટ બેલતે હો.

સુરેન-મંચ જૂટ બોલ રહા હું.

માધવી-ચાર મહીને મેં તુમને હિસે કયા પઢયા.

સુરેન-બાત ચે હય કે મુઝે વક્ત હી નમીલા.

બિંદુ-બહનજી કહે રહી હૈ કે પ્રમિલા તુમસે પઢ ચુકી અજ  
વો તુમસે નહીં પઢેગી. સુરેન-નહીં પઢેગી તો મંચ કયા કરુંગા.

બિંદુ-ચે ખુદ જાનિયે, કયા બહનજીને આપ મહેકા લીયા હય ?

સુરેન-બહનજી કયા વિલાયત જાનકી આજુ મંચ 'દલમે' લેકર  
જાઉંગા. મંચ આપ હી મંચ ગુન ગાયા કરુંગા, મુઝે આપહીને ચૈસા  
બનાયા હય, દુનિયા વાતોં કે બતાઉંગા કે મંચ હસ વક્ત જો હું વો  
બહનજી કી બહેલત, બહનજી ઝિન્દગી ભર આપકા હોકર રહુંગા, કયા  
આપ મુઝે મુઆફ ન કરેગી.

બિંદુ-બહનજી ચલી ગઈ. હિન્કો ગએ બહેન દેર હુઈ. તુમારી  
કુછ નહીં સુના. (સુરેન કા બેગ લેકર વાપસ જાતા.)

સુરે. -હરિ બહનજીસે કહે દેના કે મંચ જાતા હું. (કુતે મે)  
અરે તુમ મેરે સાથ રહાં આ રહે હો. મંચ તો યહાં સે જારહા હું.  
તુમ યહીં રહો.

(એક સાધુકા બૈઠે હુવે જાના.)

જાને બજે મોહન કી બ-સીએ સમઝાએ મોહે  
પ્રીત કિંચ દુખ હોય રાધે પ્રીત કીએ દુખ હોય.  
જો ચીત મેં ચીત ચાર બુલાએ જો નૈન મેં નૈન બસાએ.  
ના જાગે ના સોય...રાધે પ્રીત કીએ દુખ હોય.  
પ્રેમી ધુન્ધુલ કે મર જાએ. જબ સાજન કી યાદ સતાએ.  
યાદ કરે આર રોએ...રાધે પ્રીત કીએ દુખ હોય  
સાધુ-(બીક લે કર) જય હો બહનજી કી જય હો.

નેમુ-અમે એ તો હમેં પહેલે હી મલુમ હો ગયા થા. ઓર તુ અજ કહેતા હય.

હરી-મેરા ખ્યાલ થાકે માસ્ટરજી ચલે આએંજે મગર વો ન આએ.

નેમુ-અમે ઉલ્લુ ઓર અજ કહેના હય. અઝજ મુસીબત હય ઠંકુર દીન ભર અસાનીસે બેઠા રહેગા.

હરી માલીક સજ હસે ખાના ખાકર ભી નહીં ગએ.

માધવી-કયા મતલબ.

નેમુ-ઈસ ગધે હરી સે માસ્ટરજી ચલતે વકત કહે ગએ થે કે મંચ જરહા હું, ઓર અજ જનતા હય અમે કમ અખત પહેલે કહા હોતા.

માધવી-ઉસે તલાશ કીયા.

નેમુ-તલાશ કરકે આયા હું, દુખતો ઈસ જત કા હય કે વો જગેર કુછ ખાએ પાએ ચલે ગએ.

માધવી-માસ્ટરજી કા કહોં પતા ચલા.

હરી-ખજાનચીજી અબી હું કર આએ મગર વો કહીં નહીં મીલે.

માધવી-ઉ-હોંને કયા, કહાથા કજ વાપસ આએંજે.

હરી-મંચને પૂછથા મગર ઉ-હોંને કુછ જવાબ ન દીયા.

(માધવીકા કમરા દેખતા) (સુરેન કા સડક પે જતે હુવે.)

નેમુ-બહનજી પીતાજી આગએ. માધવી-પીતાજી આગએ.

રાયસાહબ-આવો બેટા. માધવી-નમસ્તે પીતાજી.

રાયસાહબ-નમસ્તે. માધવી-પીતાજી માસ્ટરજી ચલે ગએ.

રાયસાહબ-માસ્ટરજી ચલે ગએ એ અચ્છા નહીં કીયા, બેચાર નયા નયા હય. ન જને કહાં કહાં મારા શીરેગા.

નેમુ-એ જાત તો હય, વો બીચરા બહેત સીધા હય.

રાયસાહબ-યહી તો ખ્યાલ હય કે કહોં મુસીબત મેં ન ફેસ જાએ.

(સુરેન કા સડક પે જતે હુવે ગાડી કે નીચે આના.)

ઇન્દર વલ સીન પહેલા.

રાયસાહબ-બેટા માધવી આખીર વહી હુતા જસકા મુઝે ડર થા, બેચારા ગાડી કે નીચે જા ગયા. વો હોસ્પીટલ મેં હય.

રાયસાહબ-હાં અબી હરી ખજર લાયા હય, જનતી બે ચારે ને હોશ આને પર તુમાના નામ લીયા. કયા તુમ ઉસે દેખને ચલોગી.

માધવી-મંચ નહોં જાઉંગી.



રાયસાહબ-પ્રમીલા તુમારે મારાનજી ખેરીવનસે હવ વો બહોત જલ્દ તન્દુરસ્ત હો જાએંગે. વો બહોત જલ્દ અચ્છે હો જાએંગે. માધવી, આવો ચલો ચલો.

માધવી-આપ જાઇએ મંચ નહીં જાઉંમી.

રાયસાહબ-નારાજ હો, વોતો બેચારા તુમારા પાત્રતુ જનનર હવ ચલો ચલો. માધવી-નહીં, મંચ નહીં જાઉંમી.

રાયસાહબ-અચ્છા મંચ જાતા હું. વાપસ આકર તુમસે સખ હાલ કહે દૂગા, મેરા કોટ ખમીસ ઉડા લાવો.

### સીન દ્વિતીય.

પ્રજાપતિ-કયોં? સુરેન કહો કેસી તખીયત હવ.

સુરેન-અચ્છી હવ કહીયે મેરે પિતાજી કે દર્શન હોગયે.

પ્રજાપતિ-વો કહાં હવ. સુરેન-કોં વોદરવાઝે પે ખડા હવ. દેખીયે,

રાયસાહબ-ઔર હોસ્પિટલમેં કિત્ને દિન રહેના હવ.

સુરેન-જસ ઠીક હો ગયા, પીતાજી માંજી નહીં આઇ.

રાયસાહબ-વો કાશી યાત્રા કે ગઇ હવ.

સુરેન-મેરે પીતાજી આપહી હવ.

પ્રજાપતિ આપસે મીલકર મુઝે બડી ખુશી હુઝ.

રાયસાહબ-ઝયાદા કહેકર શરમીન્દા ન કીજીયે.

પ્રજાપતિ-(ધર આકર) આજ મુઝે કીની ખુશી હુઝ કે સુરેન તન્દુરસ્ત હોગયા, તુમને ઠીક રહ્યા થા ઉસકા બાપ બડા ભરી વકીલ હાઇકોર્ટ હવ. આજ ઉસસે મુલાકાત હુઝ, ઔર કસ્ટ કલાસ બી. એ. પાસ હવ. હાં ઔર ઉન્હોને રહ્યા થા કે મેરા બચ્ચા ધરસે ભાગ આયા થા, વિશ્વાયત જાનેકે લીએ એ બચ્ચા દૂપરે લાગરવાહ વાલીદેન ને રોકતો ધરસે નીકલા.

નેમુ-બહનજી મંચ તુમારે દાદા કે સાથ હોસ્પિટલ ગયા થા.

માધવી-તુમ હોસ્પિટલ ગએ થે.

નેમુ-હાં કિસ્મત સંચલા ગયા થા, નહીં તો સુરેનજી કે દર્શન બી ન હોતે, ઉતકે પિતાજી કહેને હે કે તુમારી માતા ખિયાકુત હે, વો શાયદ કલ સવેરે ઉન્હેં લે જાએંગે.

પ્રમીલા-બહનજી, બહનજી.

માધવી-કહો કયા હે

પ્રમીલા-માસ્તરજી અપને ધર જા રહે હે.

માધવી-હાં.

પ્રમીલા-ક્યો તહો નહો આવેંગે એક બાર ભી

માધવી-તહો હમને ઉન્હોં ધરસે નીકાલ દીયા હેના.

પ્રમીલા-મંચનેતો નહો નીકાલ. માધવી-મંચનેતો નીકાલ દીયા હે.

પ્રમીલા-તુમને ક્યો નીકાલ દીયા.

માધવી-મેરે સરયે ભૂત સવાર હો ગયા થા.

પ્રતીક્ષા-ક્યો ભૂત સવાર હો ગયા થા, ક્યા ઉનકે દર્શન નહો કરઆવેગી. માધવી-તહો વો ચલે જાએંગે તો દોચાર રોઝમેં સબ ભૂલ જાએંગે, વો ફિર શાદી કરેંગે, ભેગા કા બ્યાહ હોગા, એક બરસ હો બરસ તીન બરસ ઇસી વરહ પાંચ બરસ ગુઝર જાએંગે, એક દીન તુમારા ભી બ્યાહ હો જાએંગા. તુમ મુઝપે કહેગી કે બહનજી મંચ સસરાલ જા રહી હું.

### સીન તીસરા ( પાંચ બરસ બ્યાહ )

પ્રમીલા-જાતી હું બહનજી, આજ વો જાતેં બ્યાહ આ રહી હેં જો પાંચ બરસ પહેલે કહીધોં. ઉસ તરહ સબ બ્યાહ હેં આજ મંચ આપકો છોડકર સસરાલ જા રહી હું, એક જાત જોર બ્યાહ આ રહી હે.

માધવી-વો દાનસી. પ્રમીલા-મસવડત એક સૂરત ઓર બ્યાહ આ રહી હે. માધવી-વો કીસકી પ્રમીલા-માસ્તરજી.

માધવી-ઉનકાભી કહી બ્યાહ હોગયા હોગા, વો, સુખી હોંગે.

પ્રમીલા-આપ સબકુજ જાનતી હે આપ સચ કહે રહી હો.

( સૂરેન કા બાગ મેં જોડે હુવે ગાના )

જીવન એક પગેલી પંછી બૂઝે શકે ન કો

કહોં શીર અન્હોં દીન આતે હેં કહોં ખાલે ફૂલ મુરજતે હેં  
કહોં અકેલા ઉવે દુખીયા.

કહોં મગન હેં દો.....બૂઝ સકે શકે ન કો.

મગલ મેં દીન રૈત કહોં-રોવત નીસદીન નૈત કહોં.

જીવન કરત તર લાખ ખુશીક-કામ કરે સો હો.

શાન્તી-ક્યા સોચ રહે હેં આપ. સુરેન-આવો શાન્તી આવો.

શાન્તી-ચલીએ દવાકા વક્ત હો ગયા, આવો ચાલો.

સુરેન-આવો ચલો (મકાન મેં આકર) અન્હોં શાન્તી એતો ખાવો કે શદી હુવે કિત્તા બરસ હુવા.

શાન્તી-ચાર બરસ છે મહીને જોર અધારા દીન હુવે, ચલીએ દવા પી લીજીએ એ માલૂમ હોતા હેં કે જીંગર કા દર્દ શીર ઝેર કર ગયા, લીજીએ.

સુરેન-તકરીબત પાંચ બરસ હુને, ઇસ પાંચ બરસમેં કેવા કુજ  
ન હુવા. શાન્તિ-કયા હુવા.

સુરેન-કયા હુવા વહાંસે ઇસ ઉમીદમેં લગ નીકલા થા કે વિલાયત  
બહિંગા. વહાં ગાડીકે નીચે આગવા, ફિરે તુમ આગઇ, શાન્તિદેવી ફિરે  
શહેર છોડકર ગાવમેં નાનાકી બચદાદકા હકદાર બન ગયા, દેખા મંચ  
ધરસે લાગા થા વિલાયત બનેકે લીયે તો સીચા લાલિતામેં આ પહોંચા.  
સીન ચોથા.

મથુરાદાસ-બગીચેમેં પાંચસૌ ખર્ચ હોગે.

આદમી-તૌકરોંકી તન્ખાદ દોસૌ ઔર દવામેં ખર્ચ ગિજાખને  
વગેરાકા ઇન્તેઝામ, મસલન, બાદામ, મદખન વગેરા.

મથુરાદાસ-બસ બસ ગયા તુમકે પાંચસૌ ચાલીયે તો હમેં  
પાંચસૌ તૈયાર કરના ચાલીએ. આદમી-હા હાં.

પંડિત-જય નામજી, કુછ નહીં બગીચેમેં કુચ્છ મીસા હય.  
તો આપહીકી કૃપા હય આપને મેરે હિંસર બડી કૃપા કી.

મથુરાદાસ-લેહન ગાંવ વાલે મેરે ખિત્તાદ હો ગયે હય મુજે  
ઝલિમ દેરાતે હય.

સુરેન-મથુરાદાસ ગાંવ વાલે મુજે ઝલિમ કયાં કહેતે હય.

મથુરાદાસ-કૌન પાછ આપકો ઝલિમ કહેતા હય બાબુસાહબ.

સુરેન-મંચ ઝમોદાર હોકર ઝુલ્મ કર રહા હું, લોગ કહે રહે હય.

મથુરાદાસ-કિસને કહા.

સુરેન-રૌજ ધરમેં સુનતા હું.

મથુરાદાસ-ઔરતોંકી બાતોમેં આકર આપ ઝમોદારીકે કામેમેં  
ખત્મા ડાલતો હય. સુરેન-તો વા કઈ ઝુલ્મ નહીં હોતા.

મથુરાદાસ-આપ ગાંવ વાલોંસે પૂછ કર વકીલ કીજીએ. આપ  
શિવચંદસે જો અબી ગાંવસે આએ હય ઇનસે પૂછીએ. પંડિત-જયરામજીકી.

મથુરાદાસ-પંડિતજી બાબુજી પૂછ રહે હય કે પ્રગ્ન હ તરી સુખી  
હય યા દુખી સીફ યાદી પૂછ રહે હય.

પંડિત-સુખી ગદોન સુખી, જયરામજીકી, સુખ સુખી હય મુજસે  
કયા ઇનસે પૂછ લો. આદમી-બાબુજી કહાં જા રહે હય.

મથુરાદાસ-બાબુજી કહાં જા રહે હય લોગોસે પૂછને?

આદમી-અગર કહે તો રાસ્તા ભૂત કર સીધે બાગીચેની હવા  
આએ, ઉસકે લીએ પાંચસૌ ચાલીએ.

મથુરાદાસ-અચ્છા પાંચસૌ મંચ દેતા હું.

આદમી-અદાબ અર્જ હય, આદાબ અર્જ હય.

## સીન પાંચવાં.

(સુરેન વજેરાકા બેઠે હુવે એક તરાઈકા ગાના સુના)

(ગાના)

એ કયા તરીકે હય સૈયાદ જુદમ બદાનેકે.  
 કાનાસકી તીલિયાં તીન્કે હો આશ્યાનેકે  
 હમે જો દામમે' જકડા તો કીમ લીએ સૈયાદ.  
 ખતા યહી હય કે હય ચોર એક દાનેકે.  
 બહાર અમ હય રહે હુવે અસીરોંકા  
 મનાને આએ હય કુછ તીન્કે અશ્યાનેકે.

આદમી-કયા ગાના અચ્છા નહીં. સુરેન-ગાના! હાં, ગાના તો અચ્છા હય.

આદમી-શીર જા ક્યો રહે હો. સુરેન-મેરા દીલ નહીં ચાહતા.

આદમી-દીલ કયા ચાહેગા જમ દીલકો તુમ બગલમે' દુખાએ  
 દુખાએ શીરે.જે, હસકો મોઢાહી ન દોગે, કે કુછ કામ કરલે.

સુરેન અચ્છા ઇસકા આઝમાઈશમે' કાતને દીન લગેગે.

આદમી-સાત રોજમે' દીલ લગાકર બેઠીએ શીર-આપકો ખુદહી  
 માલુમ હો જાએગા.

## સીન છટા.

મનોરમા-કયા સચમુચ માધવી વાપસ જા રહી હો.

માધવી-હાં ઉસસે હમયે બહોત ઝવડા હોગા.

મનોરમા-ધરકી માલીક તૂ હય કયા તુમવહાં જાવોગી.

માધવી-ક્યો નહીં વો તો મરા ધર હય

મનોરમા-સન્તોષ મેયાકો છેડર વહાં રહેગી.

માધવી-કયા કરે કલકતમે' અમ મેરા દીલ નહીં લગતા.

મનોરમા-કયા દુખ બદાનેકે લીએ સમરાજ જા નહીં હો. ઓર  
 કાન હય. માધવી-મેરે સાથ જો પાસ હય, મંચ કોઇ અકેલી નહીં  
 વો મેરા લતીજા હય રાધા, ખુતાઉં જા અચ્છા લુકા હય, દેખોગી  
 હયા હમસે પરદા કરોગી. મનોરમા-ક્યોં નહીં વો તુમારા રિસતે-  
 હાર, હય, ઓર ફિર મય ઉસકો જાનતી જી નહીં.

માધવી-તો અચ્છા ખૂબ અચ્છી તરહ વૂંધટ નિકાલો.

મનોરમા-(વૂંધટ દટાવર) ચેતો છોટા અચ્ચા હય. ઇસકે સથ  
 રહેગી હમકે સાથ માધવી તુમ ન જાવો.

માધવી-નહીં મુઝે જાનાહી હોગા.

મનોરમા-તુમ જાવોગી

માધવી-હાં કલકતમે મેરા જી નહીં લગતા પિતાજી ધરપે  
 હય. પ્રિતા સસરાજ અતી ગણ, કયા કરે ધર છેડકો દિલ તો  
 નહીં ચાહતા, મગર વહાં રહેમી નહીં સકતી.

### સીન સાતવાં

નોકર-માં વેા આજ બી નહીં આયેમે. શાન્તિ-કેન કહેતા હય.  
 નોકર-માલી બખર લાયા હય. શાન્તિ-કયા ચાર રોઝ હોગયે  
 મેરે હુકમ કે કોઈ ન સુનતા. નોકર-દરબાન અંદર નહીં જાતે હેતા.  
 શાન્તિ-કિસને મના કીયા હય, જોલો કેન હય વો.  
 નોકર-શાયદ મથુરાદાસબાપુ. શાન્તિ-કહાં હય મથુરાદાસબાપુ ?  
 નોકર-નીચે દફતરમે શાન્તિ-મથુરાબાપુ.  
 મથુરાદાસ-કેન બહુરાની, બહુરાની આપ દેસે આઈ, કિસી દાસી  
 સે કહેલવા બેબન હોતા ખુદ આનેકી કયા ઝરત થી.  
 શાન્તિ-ઈસકે ઝિમ્મેદાર અજ આપ હય, આપને મેરા અપમાન  
 કીયા હય મથુરાદાસ-મંચને અપમાન કીયા હય. શાન્તિ-હાં, આપને  
 મના કીયા હય કયો ? મથુરાદાસ-મના કીયા હય શાન્તિ-મેરા પતિ દેવ  
 કે પાસ તુમ કિસકી નહીં જાતે હેતે. મથુરાદાસ-પતિ દેવતા  
 કા હુકમ હય. શાન્તિ-જુદ મેરે પતિદેવતા અંચે લા પરવાહ નહીં  
 હય વો તુમારી તરફ મકકાર નહીં હય.

મથુરાદાસ-કયા કહા, મકકાર કેન ચે આપ મેરા અપમાન કર  
 રહી હય. શાન્તિ-અજ આપકી મકકારી નહીં ચલેગી, જાહયે.  
 મેનેજર દોચવાનસે કહેા ગાડી તૈયાર કરે, મંચ અબી બાગીચે જાઉંગી  
 અબી જોર ઇસી વકત.

### સીન આઠવાં

આદમી-બાબુજી કયા દઈ જાત ગયા હય. સુરેન-નાના, કોઈ  
 બાત નહીં, એક રીઝ મેરે હિલમેં અંસી હય જે મુઝસે અલાહેદા નહીં  
 રહેના ચાહતી. (નાચ દેખના) આદમી-હુજુર મેરે પાસ એક દવા  
 હય, કહીયે તો લેઆઉ, બહોત અચ્છી હય, મગર ઝરા ખૂબાર હય.

સુરેન-લેઆવો, વકતપે જો મિલ જાએ દઈ તો કમ હો.

આદમી-વો શરાબ નહીં હય લેકિન શરાબ જેસી બૂ હય

સુરેન-શાન્તિ

શાન્તિ-ચે મુઝે દીજયે દીજયે.

સુરેન-ચે દવા હય શાન્તિ.

શાન્તિ-દીજયે, ઉઠિયે, ચલિયે.

(ગાડીમેં બિસકર લેજના)

## સીન નખાં

( માધવીકા બેસ ગાડીપે જાતે દુવે ગાડીઆનકા ગાના )

બોલો બોલો બોલોરે બન્ધુ. કાહુ દુર બસો ખિરડી બોલો  
દુર બસો નિત પાસ બુલાવો. પાસ આવો તમ આંખ ચુરાવો.  
હોકર મનકે ભાગો મનસે બન્ધુ દુર બસો ખિરડનસે

ગાડીઆન-દેખો વો ગાંવકે ઝમીદાર આ રહે હય,

શાન્તિ-(મકાનમે આદર દર્વાજા બંદ કરકે) કહીયે મેરા ક્યા  
દોષ હય, આપ ઈસ તરફ મુઝે કયોં હુકરા રહે હય.

સુરેન-દોષ શાન્તિ મંચ તો કુછ નહોં કહેતા.

શાન્તિ ઝોર કિસ તરફ હુકરાયા જાતા હય? ચાર દિનસે ધરમે  
નહોં આયે? ઝોરતોકે લાયે ઇસમે બદકર ઝોર ધોનસા હુકરાના હય.

સુરેન-હાં વોતો હીક હય લેકિન વોતો.....

શાન્તિ-આપ મેરે સરતાબ હય, દેવતા હય, મેરે જો કુછબી હય  
વો આપહી હય, ક્યા મંચ આપકો નહોં ચાહતી.

સુરેન-યે ક્યા શાન્તિ, તુમ રો રહી હો.

શાન્તિ-કયોં રેતી હું વો ભગવાન જાનતા હય. ક્યા ઇસી તરફ  
જિન્દગીભર તકલીફ ઉઠાતી રહુંગી? આપકો હિસ ખાતકા રંજ  
હૈ મુઝે બતાધયે અગર મુઝે માલુમ હો જાયે કે વો ક્યા હૈ જિસસે  
આપકો શાન્તિ મિલે તો મંચ ઝરર ઉસકો હાસિલ કરુંગી.

સુરેન-નહોં કુછ નહોં વો ગાડીકા એકરીન્ટ હુવા થા તો  
જીગરકા દર્દ ઝબી તક નહોં અચ્છા હો ગયા. શાન્તિ-તો ચલિયે કલકતા  
ચલેં વહાં બડે બડે ઝકટર હૈ, સુરેન-હાં, વહાં બહનજી બી હૈ  
એક બાર ઉનકે દેખને કે બહોત જ ચાહતા હૈ.

શાન્તિ-આપકો બહનજી કે દેખને કે તો મેરા બી જ ચાહતા હૈ.

સુરેન-મંચ ઉનકે લાયે જાન દે રહા હું. શાન્તિ-યે ક્યા.

સુરેન-શાન્તિ એક બાર બહનજી ચલી આયેં તો મેરે સબ  
દુઃખ દુર હો જાયેગે, ઉનકે આતે હી તુમ દેખોગી કે મેરી સબ તક-  
લફે ફારન રહા હો જાએગી શાન્તિ-મંચ બુદ્ધ જા કર બહનજી  
કે લે આઉગી. અબ સમઝે.



### સીન દસવાં.

પંડિત-જય રામજી કી, બાબુ. રામ રામ મથુરાબાબુ કહા હૈ ?  
જય રામ રામ. આદમી-દફતરમેં. પંડિત જય રામ રામ.

મથુરાદાસ-ક્યા હુવા. પંડિત-મેરી સદાયતા કીજીયે.

મથુરાદાસ જાવો બેયા જાવો મુઝે પુર્સત નહીં હૈ.

પંડિત-આપકી ઝરા નજર હો જાએગી તો અપની સારી  
જિન્દગી આરામસે ગુઝર જાએગી. મથુરાદાસ-સાફ સાફ જતાવો  
ક્યા ખાત હૈ. પંડિત-બીસ બરસ હો ગયે બહુકો ગયે હુવે અબ

ન જાને કહાસે ટપક પરી મેરાઝમીન બાગીચા સખ છીનના ચાહતી હૈ.

મથુરાદાસ-વો છીનના ચાહતી હૈ યા તુમ હિસસે છીન લેના  
ચાહતે હો. પંડિત-યે ચાંદી આપકાં નઝર કરતા હું.

મથુરાદાસ-ઝમીનપે કમ્ઝા કરના ચાહતે હો ક્યા લગાત નહીં  
દોગે, બેચારી વિધવાકી ઝમીનપે કમ્ઝા કરના ચાહતે હો ઝમીન  
કિત્ની વીંધા હૈ. પંડિત-પચ્ચીસ વીંધા. મથુરાદાસ-કમ અઝ

કમબી દઝારકી ઝમીનદારી હૈ. પંડિત-મંચ તીન સો રૂપયે  
નકદ દેતા હું. મથુરાદાસ-તીન સો રૂપયે સે તુમ બીસ દઝારકી

જાયદાદ હડપ કરના ચાહતે હો, સુતો ઝમીનદારકો પાંચ સો ઓર  
પાંચ સો મેરા સમઝે. પંડિત-જયરામજીકી, જયરામજીકી ઇસ રાંડકા  
વહસિ નિકાલ દીજીયે, વો કલકત્તા વાપસ ચલી જાએ, બીસ પચ્ચીસ  
અયાદા હોં તો કોઇ દરજ નહીં.

### સીન ગ્યારવાં.

પદમા-અચ્છા હુવા અપને ગાંવ-દેસમેં આ ગઈ, લેકિન આજ  
પચ્ચીસ બેધે ઝમીન હૈ બગેર લગાત કે યે ઝોપડી તક નીલામ હો જાએગી.

માધવી-યે તૂતે ક્યા કહા. પદમા-હાં ઝમીનદાર નીલામ  
કર લેગા. હમ ગરીબ હૈ, ક્યા કર સકતે હૈ

માધવી-કયોં ઝમીનદાર ક્યા ખડે ખડે હમકો નિકાલ દેગા.

પદમા-હાં હમ ગરીબ હૈ, ક્યા કર સકતે હૈ.

માધવી-મંચ ઇસ ગાંવમેં કહાં જાડેગી, મંચ અંકેલી વિધવા  
કહાં રહેગી, ઝમીનદાર કહાં રહેતે હૈ. પદમા-લાલતા ગાંવમેં.

માધવી-અચ્છા મંચ અબી વહાં જાતી હું. પદમા-કહાં જા રહી હૈ.



માધવી-લાલતા ગાંવ ઝમીંદાર કે પાસ.

પદમા-ઝમીંદાર કે પાસ. માધવી-હાં મંચ ઉત્તરે જાકર  
કહુંગી કે યે જમીંદારી હમ યા મઝાક. પંડિત-ઝમીંદાર કે પાસ  
જાકર કયા કરોગી, મંચ તો કહેતા હું કે તુમ યાંસે ચત્રી જાવો તુમારે  
લીયે યહી બેહતર હય. માધવી-ક્યોં.

પંડિત-ક્યોં યે ન પૂઝો, હમારે દેસકા યહી રિવાજ હય.

માધવી-આપકે દેસકા રિવાજ મંચ જાનના નહોં ચાહતી.

પંડિત-પદમા ઇસસે કહે દો કે યદાંસે વાપસ ચત્રી જાવે, ઝમીંદારો  
ખોઈ હય, કયા લાજ ભી ખોજેગી ?

માધવી-કયા આપકે દેસકા યહી રિવાજ હય, મુઝસે યૈસી જાંતે  
ક્યોં કરતે હય. પંડિત-ઇસ લીયે કે તુમારી ઉમર અંબી બીસ  
જામસ ઝરસકી હય, યૌર સૂરત ભી કુછ જુરી નહીં હય.

માધવી-આપ મુઝસે યૈસી જાંતે કરતે હય, યે ઘર મેરા હય  
જામયે યદાંસે જામયે.

પંડિત-મંચ જાતા હું લેકિન યે જાતે દેતા હું કે ઝમીંદાર  
સુરેનઆય બી તુમહેં યદાં જિન્દા ન રહેત દેગે.

માધવી-કયા નામ જાતાયા ઝમીંદાર કા

પંડિત-ઝમીંદાર સુરેનરાય.

માધવી-ઝમીંદાર સુરેનરાય.

પંડિત ક્યોં નામ લેતે કી પત્નીના આ ગયા, જયરામ-જયરામ.

પદમા-બહુ, બહુ, કયા સર ચકરા ગયા, ચત્રો આરામ કરો.

માધવી-પદમા મુઝસે અપરાધ હુવા.

પદમા-આપ કયા કહ રહી હય, આપને તો કાંઈ યૈસી જાત  
નહીં કી. માધવી-પદમા ઇસ નામ કી મેરે દિલ મેં બડી દઝલત હય.

## સીન બારવાં

સુરેન-શાન્તિ.

શાન્તિ-કયા હય.

સુરેન-ફિર દવા, શાન્તિ અજ મુઝે દવાકી ઝરત નહીં રહી  
મંચ તો તુમારી સેવા હીસે અચ્છા હો ગયા. દેખા અજ મુઝે ડોકટરો  
સે મિલને કી ઝરત નહીં રહી.

શાન્તિ-અચ્છા અબ-ડાકટરો કી શીસ ખુરે દે દીજીયે.  
સુરેન-શાન્તિ અબને બેઠે બેઠે દિલ નહીં લગતા મંચ બી  
અમોદાસી કા કામ દેખા કરે.

શાન્તિ-હાં હાં મંચ કાગજાન લાગીયા કરંગી, લેકિન નીચે ન  
જાને હુંગી. સુરેન-ઓ હાં શાન્તિ આજ કોઇ બકોત યાદ આ રહા હય,  
શાન્તિ-કેન સુરેન-બદનજી.

### સીન તેરવાં

( માધવી કા પૂજા કરતે હુવે પદમા કા આના. )

માધવી-પદમા આજ તૂમું જલની આ ગયો.

પદમા-હાં આપ આજ જરહી હય, ભગવાન જાને ફિર કબ  
દર્શન હાં, હસ લીયે પાઉં છુને ચલી આમ, મેરે નન્કે કા આશીર્વાદ દીજીયે.

માધવી-નન્કે કા કલ્યાન, આશીર્વાદ હસલીયે દેરહી હું કે તૂ  
નન્કે કીમાં બને.

પદમા-સસરાલસે તો ઔર કુછ નહીં મિલા યે મંચ મિઠાઇ લાઇ  
હું, સન્તોષ આવેગા સન્તોષ.

મણલાલ-બાદજી દેર ન કીજીયે અગર જવાર ભારા આ ગયા  
તો આજ કસકતા પરોચ ન સકેગે, એ દેખતા કયા હય ચલ ઉઠા  
ઉઠા ચલ ચલ. ( સામાન ઉઠા કર લે જાના. )

માધવી-અચ્છા તો જાતી હું આવો સન્તોષ.

### સીન ચૌદવાં.

સુરેન-શાંતિ, શાંતિ, શાંતિ.

શાંતિ-કયા હુવા. સુરેન-મંચ એક દક્કા દક્કતર મેં જાના ચાહતા હું.

શાંતિ-કયોં કયા ચાહીયે મંચ અબી મંગાયે દેતી હું.

સુરેન-મંચ મેનેજરસે મિલના ચાહતા હું.

શાંતિ-કયોં મેનેજરને કયા કીયા ઇતને ધખરાયે કેસે કા.

સુરેન-કયા કીયા ઉસને ગજબ કર દીયા, ગોર ગાંવ કી એક બે  
ચારી વિધવા કી અમીન ઔર ઝોંપડા તક નીલામ કર દીયા.

શાન્તિ-ઓ બેચારી વિધવાકા ઝોંપડા નીલામ કરદીયા ? અચ્છા  
બુલાતી હું મેનેજર કા, અચ્છા યે નીલામ કયોં કીયા ? સુરેન-હસ

બરસકા લગાન બાકી થા સદ્દ ઔર લગાન બગેરા મિલાકે એક હબર હોતાહય, લેકિન શાન્તિ મંચ સખ વાપસ કર દૂંગા.

શાન્તિ—વાપસ કરદીજીયે, લેકિન ક્યોં.

સુરેન—યે દેખો બહમનજીકા નામ માધવી.

શાન્તિ—ઈસીલીયે વાપસ કરના ચાહતે હય, કરદીજીયે આપ માલિક હય, મગર વો બહમનજી નહીં હય નામ માધવી ઝરૂરહય.

સુરેન—નહોં મગર મંચ ઇસ નામકી ખેઈઝઝતી નહીં કર સકતા,

શાન્તિ—નારાઝ હો ગયે ઈસે નામ તો બહોતસે હોતે હંચ.

સુરેન—યે મંચ માનતા હું કે વો બહનજી નહીં હંચ લેકિન અગર દુર્ગાકા નામ ઝમીન પર પડહો તો ક્યા તુમ ઈસ પર પાઉં રખ દોગી.

શાન્તિ—યે ક્યા દેવી માતાકા નામ.

સુરેન—દેવી માતાકા નામ ઠીક હય, અચ્છા મંચ તુમકો પાંચ હગર રપગા દૂંગા તુમ એક કામ કરો.

શાન્તિ—ક્યા કામ.

સુરેન—યે તસ્વીર લેખ કર નદી કિનારે જલાદો. શાન્તિ—ક્યા ?

સુરેન—ક્યોં ઇસમેં ન મેરા નામ હય ઔર ન મંચ.

શાન્તિ—જાઈયે આપકે જો જીમેં આયે કીજીયે, ન મંચ ઝ્યાન દિલાઉગી ન કુછ કહુંગી.

### રીન પંદરવાં

સુરેન—મેનેઝર સાહબ.

મથુરા—જી.

સુરેન—ગોર ગાંવમેં કિસીકી જાયદાદ નીલામકી,

મથુરા—વો જો સાધનારાયથે ઉનકી વિધવાકી, ઉસકે સ્વામીકો

મરે હસ સાલ હુવે. સુરેન—ફિર. મથુરા—ઉસ પર લગાન બાકી થા.

સુરેન—અચ્છા ખાતા મંગાઈયે.

મથુરા—વો ગોર ગાંવમેં હય. સુરેન—જલદી મંગવાઈયે, ખેચારી

વિધવાકે રહેતેકો જગાલી ન છોડી વો કહાં રહેગી

મથુરા—જહાં ઈતને દિન રહી.

સુરેન—કહાં.

મથુરા—કલકતામેં.

સુરેન કિસકે પાસ.

મથુરા—અપને બાપકે પાસ.

સુરેન—બાપકા નામ.

મથુરા-અજ્ઞાપ્ય માધવી દેવીકે પિતા હંચ. સુરેન-માધવી દેવી  
મંચ જનતાથા, મુઝે માલુમથા. (ઝીતેપે ગિરના) મથુરા-કયા હુવા.

સુરેન-સર ચકરા ગયા, મેનેજર અચ્છા મેરા ઘોડા તૈયાર કરો,  
મંચ હસી વકત ગોરગાંવ જાઉંગા મથુરા-આપ આરામ કીજીયે

સુરેન-ગોરગાંવ કિત્તી દૂર હય. મથુરા-હમ કોસ.

સુરેન-હસ કોસ, મેનેજર મંચ ઝડર જાઉંગા મેનેજર આપ શાન્તિસે  
કહે દીજીયેગા અબી નહીં થોડી દેર કે બાદ.

ઝારત-માતાજી શાન્તિ-કયા હય ઝારત-વો ચલે ગયે.

ઝારત-અપની બદનજીકે પાસ.

શાન્તિ-માતા યે તુમને કયા કીયા, વો કબ વાપસ આયેંગે  
મેનેજરસે કહો ઉન્કે વાપસ ખુલાયે માતા માતા ઉન્હેં વાપસ લે  
આવો (સુરેનકા ઘોડે પર ઝાર કશનીકા હરિયામે જતે હુવે)

માધવી-અરે ભાઈ દોપદર હો ગઈ હય નાવ કિનારે લે ચલો  
ઝરે કછ ખાપીલો. મદલાક-અચ્છા ભાઈ (શતરંજ ખેલતે હુવે)

લડકા-બાબા એક આદમી ઘોડા ઉડાયે આ રહા હય.

આદમી-દેખયે, શાહ...

સુરેન-(આકર) ગોરગાંવ ચડી હય. આદમી-હાં.

સુરેન-સાયનાલરાયકા મકાન કિધર હય

આદમી-વો સામને પીપલકા દરખત હયના ઉસકે બાયે તરફ  
જો છકડા ખડા હય ઉસીકે પાસ સુરેન-યદાં કોઈ હય.

નોકર-કોઈ નહીં સુરેન માધવીદેવી કદાં ગઈ.

નોકર-વોતો બાબા સુબહકી ચલ્લી ગઈ કચકતા,

સુરેન-કિસસે નોકર-નાવસે. સુરેન-અચ્છા નદી કે કિનારે  
કિનારે રાસ્તા હય? નોકર-જી હાં. સુરેન-અચ્છા.

(ઘોડેપર બેઠકર જના ઝાર નાવકો દેખકર બદનજી કહકર પુકારનાં)

માધવી-ખુલા રહા હય મુઝે યેતો માર્ટરજીની આવાજ હય.

સુરેન—બહનજી. માધવી—અરે જલ્દી કરો નાવ કિનારે લેવતેવો. ( સુરેનકા બહનજી કહકહ કર કીચડમેં ગિરના. )

માધવી—યે કયા અરે નાવ કિનારે પર લેવતેવો.

સુરેન—બહનજી કયા આપડી મેરી બહનજી હય.

માધવી—હાં મંચ માધવી હું.

મલ્લાક—મા યે લાલતાગાંવકે બહોત બડે ઝમીદાર સુરેન.

માધવી—અરજા જલ્દ લાલતાગાંવમેં લે ચલો તુમહેં ચે હાર હુંગી.

સુરેન—( ઘર પહોંચકર મરને હુવે ) બહનજી એક બા બતાવેગી. માધવી કયા. સુરેન—ચાહ હય વેા દિન જીમદિન આપને મુઝે ઘરમેં નીકાલ દીયા થા, યે બલ્લા લે લીયા મંચને બહનજી ઝરા હેરિયેના ઔર ( માધવીકે હાથમેં શાન્તિકા હાથ મિલાકર મરજના માધવીકા દેખને રહ જતા. )



ઘેર બેઠા                      વગર માસ્તરે                      જલ્દીથી  
હારમેનીયમ વગાડતા શીખવા માટે બરીદો

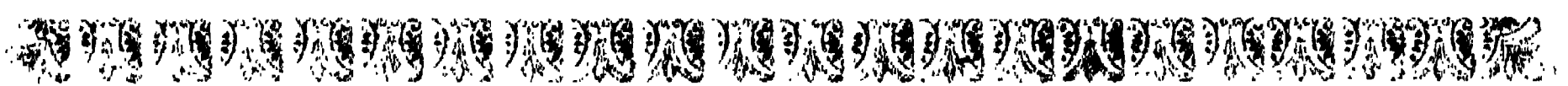
—: ઈઝી હારમેનીયમ ટીચર :—

ભાગ ૧-થી-૫, કીંમત અઢી રૂપીયા.

જેમાં તમારી માનીતી બોલતી ફોલોમેના ગાયનાની તમામ નોટેશને આપેલી છે.

સાયગલ, કે. સી. ટે. સન્યાલ, ઉમાશંતી, શન્તા અબ્દે વિગેરે ગાયકોના ગાયનાની તમામ નોટેશને છે.

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય. સુરત.



પ્રકાશક:—મુલતન હુસેન બુક-સેલર, ફાકલેટ રોડ, મુંબઈ, ૪.  
મુદ્રક:—ગોવિન્દજી હાલ્લાભાઈ નાયક “શ્રી અનાવિલ બંધુ”  
પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, બરાનપુરી ભાગળ, ભાજીવાળી પોળ—સુરત.

